

کووید-۱۹ و جنگ‌های نیابتی خاورمیانه: آرامشی بعد از توفان

به قلم دیوید پولاک (/fa/experts/dywyd-pwlak-0/)

۲۹ آوریل ۲۰۲۰

همچنین دست‌یافتنی به

(English (/policy-analysis/covid-19-and-middle-east-proxy-wars-storm-calm

العربية (/ar/policy-analysis/kwfyd-19-walhrwb-balwkalt-fy-alshrq-alawst-hl-hy-alasft-qbl-alhdw/)

درباره نویسنده

دیوید پولاک (/fa/experts/dywyd-pwlak-0/)

دیوید پولاک هموند برنستاین و مدیر «پروژه فکر» در انستیتو واشنگتن است. وی در گذشته به عنوان مشاور ارشد وزارت خارجه ایالات متحده در بخش خاورمیانه بزرگ با تمرکز بر حقوق زنان و به عنوان کارشناس منطقه‌ای «ستاد برنامه‌ریزی سیاسی» وزیر خارجه فعالیت داشته است.

مقاله‌ها و دیدگاه‌ها

با آن که نمی‌دانیم پیامدهای منطقه‌ای همه‌گیری ویروس کرونا به طور کامل چه خواهد بود اما گرایش‌های اولیه در حال نمایان شدن است از احتیاط برخی حامیان گروه‌های نیابتی گرفته تا افزایش فعالیت برخی دیگر و تنگنای مالی‌ای که دامان همگان را گرفته است.

بحران اقتصاد و سلامت عمومی ناشی از شیوع ویروس کرونا نه منازعات تحت حمایت خارجی.

در (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/as-civil-war-rages-diplomacy-fails-with-libyas-haftar>)

لیبی و فعالیت‌های پراکنده داعش یا حملات شبه‌نظامیان تحت حمایت ایران در عراق را متوقف کرده و نه حتی آهنگ آنها را کند کرده است. اما دست‌کم در حال حاضر دو فقره از دیگر جنگ‌های بزرگ نیابتی در معنای وسیع آن در منطقه فروکش کرده است: یعنی هم

جنگ در استان ادلب سوریه فرونشسته (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/syrias-three-governments-confront-the-coronavirus>)

و هم جبهه‌های فعال یمن با گرایش صریح چندین پشتیبان خارجی و به‌ویژه عربستان

سعودی به آتش‌بس (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/saudi-leverage-not-enough-to-achieve-peace-in-yemen>)

یا محدود یا خاموش شده است. این تصویر کلی نشانگر گرایش‌های ناهمگن و حتی متناقض در منطقه است که تحت تاثیر ظهور بحران کرونا به وجود آمده است.

بدون شک هنوز در مراحل اولیه کنارآمدن با گسترش سریع ویروس هستیم و نمی‌دانیم عواقب اقتصادی آن به کجا خواهد کشید بنابراین برای هرگونه نتیجه‌گیری قطعی بسیار زود است. ویروس کرونا ممکن است موجب برخی تغییرات چشمگیر در منطقه شود تغییراتی که احتمالاً از پیامدهای ثانویه آن در اقتصاد و به تبع آن اثرگذاری بالقوه در سیاست ناشی خواهد شد و نه مستقیماً از مسائل بهداشتی و درمانی. شاید هم همه‌چیز بگذرد همانطوری که عالمگیری «آنفلوآنزای اسپانیایی» در ۱۹۱۸ تا ۱۹۲۳ گذشت و رفت بدون آن‌که تغییرات بنیادینی در مناسبات نظامی یا سیاسی بین‌الملل ایجاد کند. با این حال برخی تحرکات جدید احتمالی شکل گرفته که ارزش بررسی دارد.

اول این‌که بحران کرونا موجب شده است که الگوی احتیاط نسبی یا کاستن از شمار «گروه‌های نیابتی» مسلح در خاورمیانه که از قبل هم وجود داشت از طرف حامیان مالی عمده سرعت گیرد یا تقویت شود. در سوریه ایالات متحده پیشتر حضور خود و حمایت از هر دو

طرف اپوزیسیون و نیروهای دموکراتیک سوریه را به شکل چشمگیری کاهش داده است و روسیه ترکیه و ایران به برخی توافق‌های هرچند شکننده رسیده‌اند تا قلمرو نفوذ خود را از تبدیل شدن به صحنه درگیری نظامی تمام‌عیار در امان نگاه دارند^۱ به همین ترتیب عربستان سعودی در یمن حتی قبل از هجوم ویروس کرونا به دنبال یک راه خروج می‌گشت و در عراق الگوی حملات محدود سطحی و از نوع بزن-و-دروو شبه‌نظامیان از مدت‌ها قبل از شیوع کرونا تثبیت شده بود^۲

در مرز لبنان هم وضع به همین منوال است^۳ حزب‌الله و اسرائیل هر دو چرخه آشنا (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/hezbollah-prioritizes-its-own-interests-putting-lebanon-at-risk>) ی تحریر و تلافی گهگاهی را در پیش گرفته‌اند و در عین حال هر دو طرف از افزایش تنش خودداری می‌کنند^۴ کرونا نه موجب افزایش این رفتار متقابل شده و نه آن را تا سطح قابل مشاهده‌ای کاهش داده است^۵ طرفه آن است که کرونا در واقع دلیلی شده برای همکاری‌های معینی در زمینه بهداشت عمومی و امنیت (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/coronavirus-on-the-israeli-palestinian-scene-part-1-the-west-bank-and-east>) در کرانه باختری بین تشکیلات خودگردان فلسطینی با اسرائیل و حتی میان اسرائیل و حماس در غزه^۶

بنابراین در بیشتر موارد کرونا در عمل فقط یک عامل احتیاطی یا مشغول‌کننده دیگر به مجموعه عوامل ناهمگن وارد کرده است^۷ حامیان گروه‌های نیابتی اکنون درگیر پاسخگویی به بحران کرونا در کشور خود هستند و شاید حتی درباره ظرفیت اقتصادی خود در میان مدت برای تامین بودجه درگیری‌های نظامی شدیدتر نگران باشند^۸ این کشورها حتی اگر عوامل نیابتی خود را به شکل کامل تحت کنترل درنیاروند و حتی اگر همچنان از عملیات ایدایی محدود حمایت کنند به احتمال زیاد ترجیح می‌دهند که در یک منازعه عمده آن هم در اثنای تلاش برای مهار ویروس کرونا درگیر نشوند^۹

نکته دوم آن است که اثرات کرونا در مورد هر یک از حامیان مشخص جنگ‌های نیابتی به شکل نامتوازن جلوه می‌کند^{۱۰} به عنوان مثال همانطوری که همکارانم سونر چغاپتای و دنیز یوکسل در این مقاله (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/coronavirus-has-opposite-effects-on-turkish-policy-in-syria-and-libya>) گفته‌اند ترکیه به‌تازگی به افزایش حمایت خود از عوامل‌اش در طرابلس پرداخته که درگیر جنگ داخلی لیبی هستند^{۱۱} در آنجا ترکیه کمتر در معرض خطرات مستقیم مربوط به سلامت اقتصاد و یا درگیری نظامی است^{۱۲} همزمان ترکیه حمایت از عوامل خود در ادلب را محدود ساخته است چون امروز خطرات پادشده در آنجا به مراتب بزرگتر است^{۱۳}

نکته سوم استثنای بارزی در این داستان هشدارآمیز است که در میان برخی از گروه‌های جهادی فعال در منطقه دیده می‌شود^{۱۴} داعش اکنون گروه نیابتی هیچکس نیست اما واضح است که از خلأ ناشی از عقب‌نشینی دیگران به خاطر کرونا به نفع خود بهره‌برداری می‌کند^{۱۵} حملات داعش در هر دو کشور عراق و سوریه در ماه مارس به بالاترین میزان در ماه‌های اخیر رسید^{۱۶} این موج حملات را جنگجویان جوان داعشی پیش می‌برند که هیچ‌گونه مسئولیتی در مدیریت مناطق غیرنظامی ندارند به زندگی زیرزمینی عادت دارند نسبتاً منزوی اند و چه بسا به همین دلیل در قبال عفونت مصون‌تر هستند و از نظر عقیدتی هم کمتر نگران ابتلا به کرونا هستند^{۱۷} اما اگر ویروس کرونا در میان آنان راه یابد به دلیل نداشتن دسترسی به مراقبت‌های پزشکی فعالیت‌هایشان کاهش ناگهانی خواهد داشت^{۱۸}

نکته چهارم به تأثیرات درازمدت‌تر کرونا برمی‌گردد که بر اساس آنچه پیشتر گفته شد بیشتر اقتصادی است تا بهداشتی و درمانی^{۱۹} سقوط قیمت نفت (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/will-crashing-oil-prices-put-american-energy-in-its-coffin>) و کسادی گسترده‌تر اقتصادی می‌تواند اولویت‌های کشورهای حامی گروه‌های نیابتی در منطقه را تغییر دهد و آنها را از این گروه‌ها و تامین منابع مالی آنان دور سازد^{۲۰} اما حمایت‌های کمتر چه بسا فعالیت‌هایی پراکنده و غیرمنتظره را به همراه آورد^{۲۱} اگر به آینده دورتر نگاه کنیم در صورتی که فشارهای اقتصادی ناشی از کرونا منجر به ناامنی عملیاتی و بی‌ثباتی سیاسی در کشورهای منطقه شود آن وقت «گروه‌های نیابتی» ناوابسته به دولت‌ها ممکن است حاشیه بزرگتری برای انجام هرآنچه بخواهند داشته باشند^{۲۲} مثلاً جست‌وجو برای یافتن حامیان مالی جدید در داخل منطقه یا خارج از آن^{۲۳}

ویروس کرونا احتمالاً برخی از بی‌شمار جنگ‌های نیابتی فاجعه‌آمیز در منطقه را فعلاً آرام خواهد کرد^{۲۴} گرچه در آغاز این دوره با جوش‌وخروش‌هایی در عملیات جهادی و برخی عملیات دیگر روبه‌رو بودیم^{۲۵} پیامدهای میان‌مدت کرونا چه از نظر مقیاس و چه از نظر سمت‌وسو ناگزیر مبهم باقی می‌ماند^{۲۶} از همین رو پیامدهای کامل سیاسی نظامی و اقتصادی ویروس کرونا به اندازه خود ویروس مرموز باقی خواهد ماند^{۲۷}

* دیوید پولاک هموند برنستاین در انستیتو واشنگتن و مدیر پروژه فکری است^{۲۸} این مقاله در اصل از سوی پروژه مطالعه جنگ‌های نیابتی

RECOMMENDED

BRIEF ANALYSIS

Iran Takes Next Steps on Rocket Technology

فوریہ ۲۰۲۲ ۱۱

Farzin Nadimi

(/policy-analysis/iran-takes-next-steps-rocket-technology)

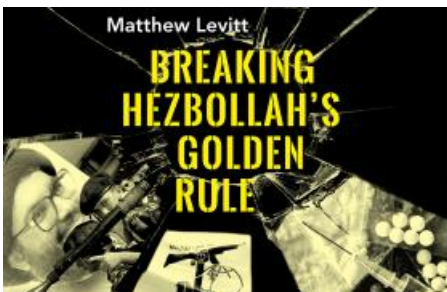
BRIEF ANALYSIS

Saudi Arabia Adjusts Its History, Diminishing the Role of Wahhabism

فوریہ ۲۰۲۲ ۱۱

Simon Henderson

(/policy-analysis/saudi-arabia-adjusts-its-history-diminishing-role-wahhabism)

ARTICLES & TESTIMONY

Podcast: Breaking Hezbollah's Golden Rule

فوریہ ۲۰۲۲ ۹

Matthew Levitt

(/policy-analysis/podcast-breaking-hezbollahs-golden-rule)

[\(fa/policy-analysis/rb-w-aslam-syasy/\)](#) عرب و اسلام سیاسی

REGIONS & COUNTRIES

[\(fa/policy-analysis/asrayyl/\)](#) اسرائیل

[\(fa/policy-analysis/raq/\)](#) عراق

[\(fa/policy-analysis/ayran/\)](#) ایران

[\(fa/policy-analysis/shmal-afryqa/\)](#) شمال آفریقا

[\(fa/policy-analysis/lbnan/\)](#) لبنان

[\(fa/policy-analysis/kshwrhay-hashyhkhlyj-fars/\)](#) کشورهای حاشیه خلیج فارس

[\(fa/policy-analysis/flstynyha/\)](#) فلسطینی‌ها

[\(fa/policy-analysis/trkyh/\)](#) ترکیه

[\(fa/policy-analysis/swryh/\)](#) سوریه